

A budapesti szobrok.

Szálló igévé vált, hogy Budapest a rossz szobrok városa. Sajnos, ez a mondás csak kis részben cáfolható meg, s nagyjában véve igaz. És bár azt mondják, hogy az ördög nem oly fekete, aminőnek festik, ez esetben bizony elég fekete ökgyelmű, lévén a budapesti szobrok legnagyobb része bronzból, a tisztátalan kormos levegő pedig nem engedi, hogy rajtuk a nemes rozsdá kellően kiképződjék; ezért azután ha nem is egészen feketék, de nagyon is sötét piszokszínűek. Úgy látszik, hogy vagy a bronz összetételében van a hiba, vagy pedig, hogy Budapestre bronz-szobrok nem valók.

Ha az okokat keressük, hogy a szobrok nagy része miért nem éri el a művészi színvonalat, azt hiszem, megközelítjük a valóságot azzal a föltevessel, hogy művészeink a legjobb szándékkal, és talán túlzott ambícióval, valami különösen szépet, s a megszokottól eltérőt akarnak létesíteni, s ezért megtörténik az is, hogy megoldhatatlan problémát választanak. Ennek sok esetben az a következménye, hogy szobraik nélkülözik a keresetlen egyszerű természetességet, vagy méretezésük túlzott, avagy pedig munkájuk céltévesztett. Ez utóbbi különösen a Vörösmarty szobrára áll, melyben a művész egy lehetetlen feladat megoldására vállalkozott. Mert bár szép gondolat, hogy a nép a költőt körülállva a Szózatot éneкли, annak testet adni nem áll hatalmában, mert éneket kőbe faragni nem lehet.

Amint említettem, egynémely szobrunk méretezése túlzott, ami egyértelmű azzal, hogy elhibázott. E tekintetben az elsőség a Deák Ferencét illeti, mely annyira nagy, hogy közelében minden megszokottemberimérték összezavarodik. Ezekhez csatlakozik a Széchenyi István szobra, s a József nádoré is. Fodor Józsefé a Sándor-téren kellő magasságú ugyan, de mellszobornak túlon-túl robustus. Véleményem szerint mellszobrok nem is igen valók szabad térre; inkább termekbe, vagy zárt helyiségekbe.

A szobrok szép hatását nagyban befolyásolja, hogy megfelelő környezetben, s helyesen vannak-e felállítva. Különösen ülő szobrokra kényes e kérdés, melyet eddig teljesen elhanyagoltak, úgy, hogy e tekintetben nagy hibák estek, s oly helyekre tették őket, ahová teljességgel nem valók. Akik eddig nem tudták, most láthatják, mily komikus egy ülő szobor hátulról nézve, valamint azt is, hogy csak oly helyen hatnak jól, ahol hátuk nem, vagy csak minél kevésbé látható; szóval, ha közel állanak valamely háttérhez, úgy, hogy csak elülről, s oldalról érvényesülhessenek. Ily szerencsétlenül van beállítva a Deák Ferenc, Vörösmarty Mihály és Veres Pálné szobra. Ezekkel szemben jó az Arany Jánosénak a helyzete, de ideálisnak az Anonymusé mondható, bár ennek szépsége sokkal jobban kidomborodnék, ha valamely szép sárgás kövünkből volna faragva, nem pedig bronzból, s a zöld háttér ennek hatását erősen le nem rontaná. Hangulatos képet nyújt Károlyi Sándor grófnak szép kis ülő szobra is a városliget Vajdahunyad várának elbűvölő udvarán.

A mondottak lovas szobrokra nézve is állanak, mert hátulról nézve azok sem lehetnek szépek. Az Andrássy Gyula grófé például a Báthory-utca tengelyében úgy áll, hogy az ebben az utcában járókelők csak oldalról, tehát a legkedvezőbben látják.

Ez alapján véve igen helyes volna, ha nem lenne körülötte egyúttal oly rengeteg szabad tér is. Tekintettel azonban erre, megfelelőbb lett volna közelebb tenni az országház épületéhez, miáltal a kedvező oldalnézet megmarad, s az előnytelen hátsó oldal kevésbé érvényesül. Ezzel ellentétben megfelelő Savoyai Jenő lovas szobrának állása, mert a várkertben járkalók voltaképpen csak oldalról, tehát legelőnyösebben láthatják. Szent István lovas szobra a Halász-bástyán keresetlen egyszerűségével, helyes és arányos nagyságával, s megfelelő gyönyörű környezetével elragadó művészi képet nyújt. Legyen szabad mellesleg egy külföldi mintaszerű példáról is megemlékezem. Ugyanis a „Grosse Kurfürst“ lovas szobrának elhelyezése Berlinben

tökéletesnek mondható: egy híd középső pillérének nyúlványán áll, akként, hogy a ló hossz tengelye a víz sodrával összeesik. Így azután elérték, hogy a szobrot hátulról senki sem láthatja, hanem csak kedvező oldalairól.

Am ha ülő és lovas szobrokra azok elhelyezése és környezete annyira fontos ez az állókra sem közömbös. Vegyük csak az andrássyúti körönd négy szobrát; látjuk, hogy túlságosan közel állanak a nagyforgalmú útvonalhoz, mögöttük pedig minden cél nélkül nagy üresség terül el. Mily megokolt lett volna őket hátrább, a házakhoz közelebb s a meg szemlélésre alkalmassá tenni. Baross Gábor szobrára ugyanez mondható. Ugyanis a keleti indóház előtti parknak Rákóczi-út felüli csücskén lévén felállítva, közvetlenül előtte bonyolódik le Budapest legélénkebb közúti vasúti és kocsiforgalma, annyira, hogy a szobor meg szemlélése életveszedelemmel jár. Ha 25—30 méterrel hátrább helyezik, s az előtte emígyen keletkező kis térre néhány ülő padot tesznek, a szobor elrendezése igen sikerült volna. Legkevesebbé szerencsés azonban Szent Gellért szobra ott a magasban, a hegyoldalon, mert exponált volta dacára, jóformán sehonnan sem lehet látni. Akár a budai, akár a pesti dunaparttól nézzük, a távolság oly nagy, hogy alig látunk mást, mint egy emberalakhoz hasonló tömeget; ha pedig felmegyünk a sok lépcsőn, hogy közelebről szemügyre vegyük, a szűk helyi viszonyok miatt ennek az emberalakú tömegnek csak a hátát láthatjuk. Ellenben mindenképpen jól van a környezetbe beillesztve a halászbástya feljárójánál Hunyadi János és a lépcsők mellett a Szent György szobra.

Ha szorosán véve nem is szoborról, legyen szabad e helyen a calvin- és corvintéri szökőkutakról is megemlékezni. Mindkettő teljesen megfelelő rendeltetésének, amennyiben szépségük, arányosságuk, szerencsés a fekvésük, s az által, hogy környezetükbe illenek, a város szépségét fokozzák, az ízlést nemesítik s a szemlélőben a lelki gyönyörűség érzetét keltik. Mindezt nem mondhatni a Lippay-György-utcának nevezett terecskén pár év előtt felállított Mária-kútról. Ez a tér oly kicsiny, s amellet oly magas házak környezik, hogy egy szobornak nem alkothatják megfelelő keretét, bár némileg enyhítő az a körülmény, hogy a Lósy-Imre-utca tengelyébe esik. Az sem mondható kellemes hatásúnak, hogy az oszlopra helyezték, s a gyermek Jézust tartó Mária csonka teste hófehér fényes anyagból van némi aranyozással, s így a többi részek szürke színével igen nagy ellentétben áll. Sokkal összhangzóbban hatna az egész mű, ha Mária és Jézus alakja tompán aranyozva volna. Bár Mechwart szobrának környezete megfelelő, s méretezése is helyes, mégsem tesz kielégítő s megnyugtató hatást. Ez alighanem azért van, mert a mellszobor s alapja minden tagozás nélkül egygyé olvad, ezért azt a benyomást kelti, mintha a főalak az alzatot levő alakok közt súlyestből emelkedett volna ki.

Egy másik szobraink szépségét nagy mértékben lerontó tény az abban a már érintett körülményben vélem feltalálni, hogy túlnyomó részük bronzból készült. Ezeknek színe már magában véve sem szép, ami még szembeszökőbb, ha kellemes sárgás színű — mondjuk haraszi kőből készült lábazon állanak. Lényeges hiba, hogy e bronz-szobrok közül azok, melyek a ligetben, vagy egyebütt véletlenül zöld, tehát sötét háttér elé kerültek, alig láthatók, s legtöbb esetben csak világos színű lábazatuk érvényesül. Erre nézve két feltűnő példát akarok felhozni. Itt van az Ybl Miklósnak egyébként sikerült szobra, mely gyönyörű arányaival, s minden póztól mentes keresetlen állásával igazán kellemesen hatna a szemlélőre, ha kissé nagyobb távolságból nézve nem volna csaknem láthatatlan; de lábazata szép körvonalával előnyösen kiválik. A városigeti Washington-szoborra ugyanez az eset. Messziről nézve ennek is csak az alapzata látható. Ez pedig igen nagy kár, mert hiszen a szobroknak — nem tekintve a kegyeletet és hálát, melylyel nagyjainknak adózunk — az is rendeltetésük volna, hogy a város díszét, szépségét, fokozzák, azt azonban a majdnem láthatatlan szobrokkal elérni nem lehet. Ezekkel

szemben mily szépen hatnak a Kígyó-téren Pázmány és Werbőczy, vagy akár a calvintéri szökőkút szobrai, nem is említve Semmelweisét, melyeken a szobor és az alapzat vagy az architektúra körvonalai egymást kellemesen kiegészítik.

Nem válhatik előnyére egy szobornak, ha különféle mellékletek a főalakot elnyomják, s annak körvonalaít zavarják, — mint például a budavári honvédszobor. Itt a főalak mögött levő géniusz nemcsak hogy emennél nagyobb, de a szárnyak, a kezében tartott zászló, a hátra nyújtott láb s az ágyúroncsok következtében az egész zavart képet ad, s a szép főalak elveszti domináló voltát. Mennyivel szebb volna, ha a honvéd az ágyúroncsokon magánosan állana, vagy, ha már géniusz nélkül sehogys sem megy a dolog, az — tegyük fel — egy, közvetlenül a szobor mögött lévő falon csak mint dombormű jelennék meg, tehát a főalak hatását le nem rontaná. A Bartha Miklós városligeti szobrát szemlélve pedig, ha nem egészen közelről, az alak mögött valami sötét tömeget látunk, mely annak körvonalaít nagyon zavarja. Csak közelebbi vizsgálódás után jövünk rá, hogy az egy ülőkére vetett köpönyég. Hogy ennek mi a jelentősége, a néző nem igen tudhatja, azt azonban látja, hogy a szobor szépségének ártalmára van.

A vázoltakon kívül találunk még számos más apró hiányt is, mely a művészi hatást csökkenti. Így az Eötvös-szobor alakja egyik lábát, melyek természetsszerűleg szilárd talajon kellene állani, annyira előre teszi, hogy csaknem fél talpa a levegőre lép, ezért a szemlélőben az állékonyság bizonytalanságának érzetét kelti. Ugyanez áll a József nádor szobrára is, tetézve azzal, hogy az a nagyon élénk forgalmú Fürdő-utcának hátat fordít. Valószínű, hogy akkor, amidőn ezt a szobrot felállították, a Lipót-város még nem, de a József-tér mai alakjában bizonyára már akkor is meg volt, úgyszintén — habár kiépítetlenül — a Fürdő-utca is s a József-térnek már akkor mintegy főbejáratát képezte. Hiba volt tehát a szobrot egy, bár meglevő, de házak által eltakart s nem látható városrész, a Belváros felé fordítani. De lett légyen az akkori állapot bármilyen, a mai viszonyok megkövetelik, hogy a szobrot arccal a Fürdő-utca felé fordítsák, ami alig járna számottevő költséggel. Csekély hiba az is, hogy Petőfi egyébként lendületes szobrán a költő, amint a „Talpra magyart“-t szavalva jobb karját kinyújtja, valamennyi ujját szétterjeszti (úgyszintén Eötvös is). Vagy nézzük Veres Pálné kis szobrát az Erzsébet-téren. Helyes-e, hogy egy ily tisztos matróna átvett lábbal ül? Ez, enyhén szólva, legalább is nem nőies. Valószínű, hogy a művész mintázás közben nem gondolt arra, hogy alakja magas lábazatra téve másként fog hatni, mint a föld színén s a ruházat ráncvetésének kedvéért csinálta így. Mennyivel helyesebb lett volna egyik lába alá kis zsámolyt tenni, miáltal a ruházat érdekesebb ráncvetése szintén el lett volna érhető. Nagy kár, hogy ezen, máskülönben szép ülő szobrocška szintén nagy szabad téren áll, ezért hatása nem lehet tökéletesen művészi.

Lehetséges, hogy az utóbb mondottakat sokan kicsinyeskedésnek fogják minősíteni. De hát az apró megfigyelések sok esetben nem fontos tényezői-e a művészetnek?

Csodálatos, hogy muzeumokban és múkiállításokban mily gondossággal s körültekintéssel járnak el, s mennyire ügyelnek arra, hogy a kiállított tárgyaknak megfelelő színű legyen a háttér, hozzá illő a környezete, előnyös a megvilágítása stb. szóval, hogy azoknak szépsége minél jobban érvényesüljön; a városban felállítani szándékolt szobrokra az ilyesmikkel törődni nem igen jut eszébe senkinek, ami már eddig is számos balsikernek volt okozója.

Németországban egy művészbizottság épp most foglalkozik azzal, hogy a rossz szobrokat beolvasztás végett kiválassza. Nem volna-e ez Budapesten is megokolt s időszerű? Míg a világ világ lesz, ily jó alkalom nem fog többé kínálkozni, hogy szép fővárosunk nem szép szobraiától megszabaduljon. *)

Rozinay István.

*) Az ezredéves emléket tárgyaló közlemény e lap 1917. nov. 18-iki számában jelent meg.